

UZASADNIENIE

1. Potrzeba i cel wydania ustawy – omówienie przeprowadzonych konsultacji - rzeczywisty stan dziedziny normowanej projektem ustawy – różnica pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym

Obowiązująca obecnie ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 1997 r. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.) (dalej: „ustawa o bibliotekach”) została uchwalona w 1997 r. W okresie, jaki minął od jej wdrożenia pojawił się nowy, trójstopniowy samorządowy system organizacji Państwa, dokonała się istotna zmiana kontekstu prawnego, w jakim funkcjonują biblioteki, pojawiły się odmienne mechanizmy ich finansowania, a także prawdziwa rewolucja cywilizacyjna, widoczna zwłaszcza w sferze technologicznej. Biblioteki stają dziś przed nowymi wyzwaniami, formułowane są wobec nich zupełnie nowe oczekiwania natury prawnej, społecznej oraz kulturowej, które stwarzają presję na zmianę modelu organizacyjnego, funkcjonalnego i programowego bibliotekarstwa polskiego.

Nie mogły im sprostać dwie dotychczasowe nowelizacje ustawy o bibliotekach dostosowujące strukturę sieci bibliotecznej do nowej sytuacji prawnej wywołanej reformą administracyjną kraju, a także wprowadzające oczekiwany przez środowisko zakaz łączenia bibliotek z innymi bibliotekami i instytucjami. Niestety kolejna, nowelizacja ustawy z 2012 roku, dopuszczając możliwość pozbawiania bibliotek publicznych samodzielności prawnej i włączania ich w obręb innych instytucji, zwłaszcza domów, ośrodków i centrów kultury, otworzyła szerokie pole do stosowania rozwiązań organizacyjnych deprecjonujących biblioteki i pozbawiających je realnych szans na reprezentowanie swoich interesów i zaspokajanie potrzeb w kwestiach finansowych, kadrowych i programowych. Co gorsza, w wielu wypadkach „reorganizacje” tego typu nie są uzasadnione malejącym zasięgiem społecznego oddziaływania bibliotek, ale wynikają raczej z przywiązania do ludyczno-festynowego modelu kultury, w którym książka i biblioteka, z natury mniej spektakularne, spychane są na margines życia kulturalnego w jego wymiarze instytucjonalnym.

W obliczu silnie artykułowanych potrzeb i oczekiwań Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich powołało w czerwcu 2007 r. zespół złożony z przedstawicieli różnych kategorii bibliotek oraz pracowników naukowych z dziedziny

bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, który dokonał kompleksowej analizy ustawy w jej obecnym kształcie oraz skutków jej stosowania, przebadał najlepsze zagraniczne rozwiązania legislacyjne w tej dziedzinie, przeprowadził konsultacje środowiskowe na temat formalno-prawnych podstaw funkcjonowania bibliotekarstwa w naszym kraju. Konsultacje prowadzone były na forum internetowym EBIB - najpopularniejszego serwisu oferującego aktualności dla pracowników bibliotek, podczas konferencji zawodowych, a także w prasie fachowej (publikacje w *Bibliotekarzu*). Efektem dwuletniej pracy Zespołu są wnioski końcowe opublikowane 19 czerwca 2009 r. Stały się one podstawą do opracowania i zredagowania tekstu nowej ustawy uwzględniającej bogaty materiał źródłowy, zwłaszcza wnioski i postulaty środowiska bibliotekarskiego, a także nowe okoliczności i zjawiska, które wystąpiły w czasie wieloletnich prac nad koncepcją nowej ustawy.

Zespół powołany do przygotowania obecnej wersji projektu ustawy składał się z przedstawicieli najliczniejszych środowisk bibliotek — szkolnych i pedagogicznych, publicznych, szkół wyższych oraz Biblioteki Narodowej. Na kolejnych etapach pracy projekt konsultowano na Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (najliczniejszego przedstawicielstwa pracowników bibliotek w Polsce, stowarzyszenia z ponad 95-letnią tradycją). Końcowa wersja projektu została przesłana do konsultacji do: Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych oraz przedstawicieli pracowników ośrodków kształcących na kierunku bibliotekoznawstwo i bibliologia. Uzyskane opinie posłużyły do nadania ostatecznego kształtu opracowywanego projektu.

Zgodnie z oczekiwaniami większości przedstawicieli środowiska bibliotekarskiego przyjęto, że proponowana ustawa będzie miała postać gruntownej nowelizacji zachowującej, wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, sprawdzone w praktyce zapisy dotychczasowej ustawy, a także respektującej branżowe rozstrzygnięcia prawne stosowane w bibliotekach różnych kategorii. Postać projektu nowego aktu prawnego nadaje jej istotna zmiana spojrzenia na niektóre kwestie dotyczące zakresu działania samej ustawy, jak i proponowanych rozwiązań dotyczących centralnych organów koordynujących działania bibliotek w naszym kraju, określenia modelu programowego i zasad współpracy bibliotek na poziomie samorządowym,

definiowania zadań poszczególnych kategorii bibliotek, określenia kryteriów wyodrębnienia bibliotek naukowych, bibliotek szkolnych.

Podstawowe kierunki zmian legislacyjnych w stosunku do obowiązującej Ustawy o bibliotekach dotyczą następujących kwestii:

1. Zakres podmiotowy ustawy

Przy określaniu zakresu podmiotowego ustawy przyjęto konieczność wyodrębnienia bibliotek, na które ustawodawca nałożył obowiązek wykonywania określonych zadań według przyjętych standardów i realizowania wyznaczonych form kooperacji. W projekcie ustawy jest to kryterium środków publicznych jako podstawy (głównego źródła) finansowania bibliotek. Dla pozostałych bibliotek ustawa może stanowić podstawę prawną funkcjonowania, pozwalającą identyfikować tę formę prowadzenia działalności kulturalnej jako bibliotekę. Brak odpowiednich zapisów w obecnej ustawie nie pozwalał na precyzyjne zidentyfikowanie charakteru bibliotek, których ustawa dotyczyła, w szczególności jej zapisy można było odnosić nawet do bibliotek prywatnych, co nie było zgodne z intencją ustawodawcy.

Istotną zmianą w konstrukcji projektu ustawy jest podkreślenie, że zadania i funkcje bibliotek powinny być ukierunkowane na potrzeby ich użytkowników.

*

Szczególna zmiana hierarchii wartości nastąpiła przy określaniu celów i priorytetów bibliotecznych (art. 2). Wyakcentowane tu zostały funkcje społeczne biblioteki, a w szczególności powszechny dostęp do zasobów i informacji oraz aktywna rola w kształtowaniu demokratycznego społeczeństwa informacyjnego. Zmiana ta wynika, z podkreślanej wielokrotnie podczas konsultacji potrzeby wzmocnienia roli usług oferowanych użytkownikom (w przeciwieństwie do modelu prezentowanego w obowiązującej ustawie, nastawionego na podkreślanie zadań wewnątrzbibliotecznych) oraz zróżnicowania zadań poszczególnych typów bibliotek. Przykładowo nie wszystkie biblioteki muszą archiwizować materiały biblioteczne. W dobie rozwiniętych usług internetowych zadaniem wielu bibliotek może być jedynie zakup i udostępnianie licencjonowanych treści publikacji dostępnych z serwerów zewnętrznych. Taki model podziału zadań pomiędzy bibliotekami funkcjonuje obecnie i będzie rozbudowywany, gdyż jest zgodny z rozwojem technologicznym oraz

oczekiwaniami użytkowników bibliotek. Obowiązujące przepisy prawne powinny zatem uwzględniać te tendencje.

*

W projekcie ustawy bardzo ważne miejsce zajmują różne formy i poziomy współpracy bibliotecznej (art. 4, art. 25.ust.3 pkt 6 i 10, art. 47 ust. 3, art. 51 ust. 3 oraz art. 54 ust. 3). Zastępują one formalną ogólnokrajową sieć biblioteczną ustanowioną w ustawie o bibliotekach, która praktycznie nie wytworzyła trwałych więzi bibliotecznych. W szczególności nie spowodowała formalnego włączenia się do ogólnokrajowej sieci tych bibliotek, które mogły do niej przystąpić na zasadach fakultatywnych. Do chwili obecnej akces do niej zgłosiło tylko 20 bibliotek, choć w statutach i regulaminach wielu bibliotek, np. szkół wyższych, formalnie pozostających poza siecią, istnieją zapisy potwierdzające ich publiczny charakter i otwartość na współpracę z innymi bibliotekami krajowymi. Odnotowano wiele inicjatyw realizowanych przez te właśnie „niezrzeszone” biblioteki, przedsięwzięć, które w istotny sposób wpłynęły na poprawę funkcjonowania zarówno pojedynczych bibliotek, jak i całej ogólnokrajowej sieci, poprawiły poziom oferowanych użytkownikom usług. Do najbardziej spektakularnych takich przykładów zaliczyć należy NUKAT katalog zbiorów polskich bibliotek naukowych – tworzony wspólnie przez 125 bibliotek, Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich przeszukujący zasoby 194 bibliotek, czy Federację Bibliotek Cyfrowych, która skupia ponad 80 bibliotek cyfrowych, w tym regionalne biblioteki cyfrowe tworzone wspólnie przez biblioteki publiczne, szkół wyższych i inne funkcjonujące w danym regionie. Potrzeba formalno-prawnego usankcjonowania takich międzyresortowych i międzyregionalnych form współpracy wynika z potrzeby utrwalania i dalszego rozwijania takich zachowań.

Brak przepisów wykonawczych do obowiązującej ustawy uniemożliwił wdrożenie ujednoliconych zasad postępowania w istotnych sferach działalności bibliotecznej. W proponowanym projekcie podkreśla się ideę współpracy, pozostawiając swobodę bibliotekom w zakresie ustalenia podmiotowego lub przedmiotowego zakresu kooperacji, określenia jej podstaw prawnych (umowy, porozumienia, konsorcja), wskazując organ zobowiązany do ustalenia sposobów tej współpracy.

*

2. Krajowa Polityka Biblioteczna

Projekt ustawy nakłada na Radę Ministrów obowiązek ustanowienia strategicznych kierunków działania bibliotek finansowanych ze środków publicznych w formie wieloletniego programu Krajowej Polityki Bibliotecznej (KPB). Założenia KPB i zasady jej przyjęcia określają art. 5-7. Wyznacza ona cele i priorytety w realizacji zadań bibliotek określonych w art. 2 projektu ustawy. Wprowadzenie zapisów o KPB jest spełnieniem postulatów środowiska praktyków i teoretyków bibliotekarstwa i informacji naukowej. Brak KPB skutkuje rozproszeniem środków oraz nieracjonalną ich dystrybucją, a także nierównomiernym rozwojem oferowanych przez biblioteki usług.

*

3. Narodowy zasób biblioteczny (nzb)

Projekt ustawy ustanawia, w nawiązaniu do instytucji narodowego zasobu archiwalnego, narodowy zasób biblioteczny. Projekt definiuje co wchodzi w skład narodowego zasobu bibliotecznego (wskazując m.in. na obowiązek szczególnego chronienia polskiego bieżącego dorobku wydawniczego oraz kolekcji historycznych) i określa jego cele oraz sposób funkcjonowania (art. 8-11). Istotną innowacją jest wprowadzenie obowiązku przekazywania przez państwo środków finansowych przeznaczonych na ochronę i zabezpieczenie zbiorów wchodzących do nzb, co powinno stworzyć warunki do szczególnej ochrony i pomocy finansowej państwa dla bibliotek tworzących narodowy zasób biblioteczny, gromadzących zabytkowe materiały biblioteczne, kolekcje historyczne oraz dorobek wydawniczy podlegający obowiązkowi wieczystego archiwizowania na podstawie przepisów o obowiązkowym egzemplarzu bibliotecznym. Jednocześnie projekt określa szczegółowo obowiązki biblioteki, której kolekcje zaliczono do narodowego zasobu bibliotecznego.

Proponowany zapis jest szczególnie ważny wobec wejścia w życie rozporządzenia MKiDN (z dnia 4 lipca 2012 r. Dz. U. poz. 797), które ogranicza do dwóch liczbę bibliotek, które gromadzą narodowy zasób biblioteczny. Administracyjne zawężenie listy nie zmienia sytuacji, że w kilkudziesięciu bibliotekach polskich przechowywane są unikalne, ważne dla kultury polskiej i światowej zabytki piśmiennictwa. Ich szczególna ochrona, to zadanie nie tylko bibliotek, w których te dzieła są przechowywane, ale także tych instytucji i organów administracji państwowej, którym ustawowo powierzono nadzór nad ochroną polskiego i światowego dziedzictwa kulturowego. Proponowane w projekcie

rozwiązanie pozwoli na lepszą ochronę dóbr kultury narodowej i lepsze wykorzystanie środków, które MKiDN przeznacza na ochronę cennych zbiorów bibliotecznych. Równocześnie proponowane zapisy nie zdejmują z organizatora biblioteki, gromadzącej dzieła podlegające szczególnej ochronie, podstawowych obowiązków organizatora, co w konsekwencji oznacza zapewnienie budżetu np. na pokrycie bieżących kosztów eksploatacji czy obsługi zbiorów.

Ponadto, projekt ustawy wprowadza przepisy dające bibliotekom gromadzącym zbiory tworzące narodowy zasób biblioteczny prawo pierwokupu zabytkowych materiałów bibliotecznych, co pozwoli tym bibliotekom powiększyć rzeczony zbiory oraz wypełnić ustawowy obowiązek poddania narodowego zasobu bibliotecznego szczególnej ochronie.

*

4. Krajowe Centrum Bibliotek

Projekt ustawy wprowadza bardzo istotne zmiany w zakresie centralnego ośrodka koordynującego działalność bibliotek w Polsce, tworząc Krajowe Centrum Bibliotek (zwane dalej Centrum) – instytucję posiadającą odpowiednie zaplecze finansowe i kadrowe, uprawnione do podejmowania działań o charakterze administracyjnym, koordynacyjnym i regulacyjnym w wymiarze międzyresortowym w celu zapewnienia warunków realizowania KPB, uchwalonej przez Radę Ministrów, oraz stworzenia optymalnych zasad współpracy międzybibliotecznej (art. 12-30). Potrzebę powołania takiej instytucji dyktują w szczególności:

- duży potencjał polskich bibliotek finansowanych ze środków publicznych reprezentowany przez ponad 25.200 bibliotek, w tym przez ok. 15 000 bibliotek szkolnych, 8 290 bibliotek publicznych, 1121 bibliotek naukowych, 387 bibliotek fachowych, 327 bibliotek pedagogicznych i filii, 72 biblioteki fachowo-beletrystyczne, 39 ośrodków informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej oraz 16 bibliotek towarzystw naukowych¹,

¹ Na podstawie danych GUS: dane o bibliotekach publicznych za 2011 r. - tryb dostępu:

<http://www.bn.org.pl/zasoby-cyfrowe-i-linki/elektroniczne-publicacje-bn/biblioteki-publiczne-w-liczbach>; dane o bibliotekach pedagogicznych, naukowych, fachowo-beletrystycznych, towarzystw naukowych oraz ośrodkach informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej – tryb dostępu:

www.stat.gov.pl/.../KTS_dzialalnosc_instyt_kultury_w_polsce-2011

- silne zróżnicowanie modeli organizacyjnych,
- rozproszenie terytorialne,
- odmienność tradycji funkcjonowania bibliotek w obrębie poszczególnych dziedzin i resortów.

Tymczasem dynamika procesów zewnętrznych stymulujących rozwój bibliotek związanych w szczególności z globalizacją oraz ekspansją nowych technologii i technik komunikacyjnych podkreśla znaczenie:

- tworzenia i respektowania jednolitych zasad i standardów w różnych sferach działalności bibliotecznej,
- współdziałania bibliotek w zakresie świadczonych usług i zasad działania,
- lepszego wykorzystania efektów funkcjonowania bibliotek w sieci globalnej w zakresie oferowania usług dla różnych typów użytkowników.

Należy podkreślić, że projekt utworzenia Centrum jest spójny z rozwiązaniami stosowanymi w krajach wyróżniających się wysokim poziomem rozwoju bibliotekarstwa i czytelnictwa. Brak ośrodka wyznaczającego najistotniejsze kierunki działań bibliotek w Polsce i koordynującego ich przebieg negatywnie wpływał na proces integracji i konsolidacji bibliotek, nowoczesnego wykorzystania ich potencjału, a w konsekwencji na jakość i zróżnicowanie oferowanych usług wyznaczających poziom satysfakcji czytelników.

Zadania te były dotychczas realizowane przez rozproszone w poszczególnych resortach (kultury i dziedzictwa narodowego, edukacji czy szkolnictwa wyższego) komórki organizacyjne lub stanowiska pracy powołane w celu nadzorowania i koordynowania działalności bibliotek finansowanych ze środków publicznych. W ostatnich latach relacje między urzędami centralnymi a bibliotekami wyraźnie osłabły, brak współpracy merytorycznej, ograniczonej do działań celowych resortów, np. ministerstwo kultury do 2009 r. koordynowało m.in. program zakupu nowości do bibliotek publicznych, od 2010 r. zadanie własne Biblioteki Narodowej.

W myśl projektu ustawy, Centrum jest agencją wykonawczą utworzoną na wzór takich jednostek jak Narodowe Centrum Badań, czy Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Projekt określa status Centrum, zasady powoływania jego organów, ustanawiania statutu, tryb powoływania dyrektora, oraz zatrudniania pracowników.

Istotą funkcjonowania Centrum, zgodnie z założeniami projektu będzie wspieranie działania bibliotek podległych różnym resortom, należących do różnych kategorii, pod warunkiem, że ich działania będą zgodne z zadaniami określonymi zarówno przez Krajową Politykę Biblioteczną, jak i strategicznymi programami bibliotecznymi finansowanymi ze środków przeznaczonych na realizację KPB (art. 25).

Projekt zakłada, że Centrum będzie także opracowywało krajowe programy rozwoju bibliotek, przygotowywało i opiniowało projekty prawne, przekazywało środki na ochronę narodowego zasobu bibliotecznego oraz na realizację zadań związanych z obsługą specjalnych grup użytkowników (np. osoby niepełnosprawne). Centrum będzie działać na rzecz pozyskiwania środków na realizację programów rozwoju bibliotek. Do zadań Centrum, będzie także należało organizowanie współpracy bibliotek oraz współdziałanie z instytucjami kształcenia bibliotekarzy, organizatorami bibliotek, stowarzyszeniami oraz fundacjami. Jego zadaniem będzie także koordynowanie badań w zakresie statystyki bibliotecznej oraz wdrażanie systemu ocen funkcjonowania bibliotek. Wszystkie te działania mają służyć poprawie standardów funkcjonowania bibliotek w Polsce oraz wdrażaniu polityki tworzenia otwartego społeczeństwa wiedzy.

Działania Centrum będzie wspierać Rada Centrum (art. 12 oraz art. 20-22). Skład Rady (art. 20 ust. 2 i 3) stanowi reprezentację wszystkich największych kategorii bibliotek (szkolnych i pedagogicznych, naukowych i publicznych oraz Biblioteki Narodowej i Uniwersytetu Jagiellońskiego). Istotnym novum jest przekazanie uprawnień do delegowania do Rady swoich przedstawicieli gremiom reprezentującym interesy różnych bibliotek (Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych oraz Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich. Jednocześnie projekt formalnie tworzy te ciała, powierzając im konkretne zadania (odpowiednio art. 47, 51 oraz 54). W skład Rady wchodzi ponadto: przedstawiciele 3 resortów, Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego oraz stowarzyszeń reprezentujących środowisko bibliotekarskie. Ustawowe zaproszenie przedstawiciela Prezydenta do udziału w posiedzeniach Rady nie tylko podnosi jej autorytet, ale przede wszystkim służy zapewnieniu jej ponadresortowego charakteru. Skład Rady, określony w projekcie, pozwoli na szersze, niż z perspektywy jednego resortu, spojrzenie na warunki w jakich funkcjonują biblioteki, ich potrzeby i kierunki planowanego rozwoju.

Tym samym stworzone będą warunki dla nawiązywania współpracy i wspólnego realizowania projektów przez różne kategorie bibliotek. Bieżący nadzór nad funkcjonowaniem Centrum będzie sprawować MKiDN (art. 13. ust. 3 oraz art. 28), co pozwoli zapewnić ciągłość w zakresie sprawowania opieki merytorycznej nad bibliotekami na przestrzeni wielu lat.

*

5. Organizacja bibliotek

Projekt ustawy określa, że biblioteki są tworzone i prowadzone przez podmioty zwane „organizatorami”. Jednostki samorządu terytorialnego są obligatoryjnie organizatorami bibliotek samorządowych, zaś inne podmioty – w tym ministrowie i kierownicy urzędów centralnych – mogą być organizatorami bibliotek innych niż samorządowe. Obecny projekt uściśla i doprecyzowuje zadania organizatorów bibliotek.

W porównaniu z obowiązującą ustawą o bibliotekach, projekt rozszerza obowiązki organizatora dotyczące „zapewnienia warunków działalności i rozwoju bibliotek” o sferę dotyczącą nowych technologii (środki na zakup i konserwację urządzeń i materiałów eksploatacyjnych, licencji i innych elektronicznych źródeł informacji), co odpowiada kierunkom przemian bibliotekarstwa i postulatom środowiskowym.

Rozwój nowych technologii oraz szybki proces starzenia się urządzeń i instalacji wymagają uwzględniania kosztów ich eksploatacji w budżetach bibliotek.

Niezależnie od obowiązków organizatora biblioteki, konieczne jest wdrożenie systemu grantów i dotacji celowych wspomagających zakupy inwestycyjne i działania modernizacyjne w tym zakresie. Projekt ustawy stwarza warunki formalne dla wspierania takich inicjatyw i ich koordynowania m.in. przez powołanie Krajowego Centrum .Bibliotek. Jego obowiązkiem z jednej strony jest pozyskiwanie środków, a z drugiej wspieranie współpracy bibliotek zmierzającej do ograniczania zbędnych kosztów (współpracy przy opracowaniu zbiorów, ich zakupie czy organizacji dostępu do zasobów elektronicznych).

W porównaniu z obowiązującą ustawą o bibliotekach, projekt modyfikuje przepisy dotyczące zmian statusu bibliotek różnych kategorii. Kwestia ta od wielu lat stanowi przedmiot kontrowersji, a nawet prawnych manipulacji. Zachowano w projekcie

ustawy zasadę, że każda jednostka samorządu terytorialnego prowadzi przynajmniej jedną publiczną bibliotekę samorządową jako samodzielny instytucję kultury (art. 45 ust. 2). W pozostałych przypadkach organizator ma daleko idącą swobodę co do sposobu organizacji obsługi czytelniczej i informacyjnej. W sytuacji braku możliwości wypełnienia obowiązku powołania biblioteki, organizator może powierzyć realizację tego zadania innemu organizatorowi (art. 32 ust. 2). Ma to służyć przede wszystkim usprawnieniu obsługi konkretnych grup czytelników lub efektywniejszemu świadczeniu określonych usług. Możliwości połączenia, podziału lub likwidacji samorządowej biblioteki publicznej zostały zasadniczo ograniczone do zmian w obrębie struktury organizacyjnej jednostki (art.35). Projekt przepisów dotyczących powierzenia zadań, podziału, połączenia albo likwidacji biblioteki jest pochodną jednego z głównych założeń leżących u podstaw projektowanej ustawy. Kooperacja, współpraca, czy przekazywanie zadań na podstawie określonych prawem zasad są znacznie bardziej efektywną formą ich dostosowywania do zmieniających się potrzeb otoczenia, aniżeli likwidacja, włączanie do innych, często odległych programowo instytucji. Powyższe uwagi dotyczą zwłaszcza małych środowisk, gdzie kumulacja i efektywne wykorzystanie potencjału bibliotek różnych kategorii jest jedyną szansą na ich przetrwanie i zaspokojenie rosnących wymagań wspólnoty lokalnej, a także zorganizowanie ich działalności zgodnie z zasadami racjonalności.

*

6. Biblioteka Narodowa

Projekt ustawy (art. 38-39) nie wprowadza istotnych zmian do rozwiązań prawnych dotyczących Biblioteki Narodowej, jedynie rozszerza zakres jej działań o obowiązek koordynowania prac bibliograficznych (art. 39, ust. 1, pkt. 2), które w rozumieniu autorów projektu prowadzą do pełniejszej ewidencji narodowego dorobku piśmienniczego i wydawniczego. Projekt zakłada udział dyrektora Biblioteki Narodowej w Radzie Krajowego Centrum Bibliotek.

*

7. Biblioteki samorządowe: publiczne, szkolne i pedagogiczne.

Projekt ustawy zakłada nowy sposób ujęcia problematyki bibliotek zaspokajających potrzeby członków wspólnot samorządowych, co znajduje

szczególny wyraz w określeniu „biblioteki samorządowe”. Występujące podziały resortowe (biblioteki publiczne, szkolne, pedagogiczne) zostały w projekcie ustawy złagodzone poprzez zaakcentowanie elementów wspólnych (środki publiczne, organizator lokalny, obsługa mieszkańców środowiska lokalnego). Przyjęty w projekcie sposób spojrzenia na biblioteki samorządowe podkreśla, podobieństwo ich podstawowych zadań (art. 42), a także wskazuje na mechanizmy powierzania zadań, zawierania porozumień i podpisywania stosownych umów, w celu tworzenia sieci lokalnych (nie zawsze identycznych ze strukturą administracyjną), które dają możliwość wspólnego działania tam, gdzie jest to możliwe, potrzebne i oczekiwane przez organizatorów i użytkowników (art.4).

W przepisach dotyczących zadań statutowych samorządowych bibliotek publicznych przyjęto następującą konstrukcję:

- określenie zadań wspólnych dla wszystkich kategorii bibliotek samorządowych (art.42),
- określenie zadań szczególnych dla bibliotek wojewódzkich – art. 46 ust. 1 oraz dla bibliotek powiatowych – art. 48 ust. 1,
- określenie obszarów i zasad współpracy bibliotek wojewódzkich i powiatowych w zakresie opieki nad gminnymi samorządowymi bibliotekami publicznymi.

W przypadku zadań przypisanych bibliotekom powiatowym i wojewódzkim projekt ustawy akcentuje warunki funkcjonowania nowoczesnych, spełniających standardy bibliotek, a w szczególności te, które:

- zapewniają ład (normalizacja, standardy, dobre praktyki),
- służą wdrażaniu nowych technologii i urządzeń,
- zapewniają udział bibliotek w projektach i programach ponadlokalnych,
- wspomagają biblioteki w obronie ich interesów poprzez wspólne reprezentowanie ich wobec organizatorów.

W projekcie stworzono formalne podstawy dla powołania Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych (art.47), sankcjonując tym samym stan faktyczny i potwierdzając istotną rolę tego gremium dla tworzenia i wspierania różnych form współpracy samorządowych bibliotek publicznych.

*

Projekt ustawy wprowadza definicję biblioteki szkolnej (art. 49 ust. 1) i określa szczególne zadania tych bibliotek (art. 49 ust. 3), realizując w ten sposób założenie, że biblioteka szkolna jest niezbędna do prawidłowej realizacji zadań edukacyjnych i i społecznych szkoły. W projekcie podkreślono udział bibliotek szkolnych w realizacji zadań zapisanych w podstawie programowej kształcenia ogólnego, podnoszeniu kwalifikacji nauczycieli, a także we wspieraniu prawidłowego rozwoju uczniów w zakresie edukacji kulturalnej i społecznej. Ponadto projekt ustawy wprowadza zupełnie nowy przepis umożliwiający bibliotekom szkolnym podejmowanie działań na rzecz społeczności lokalnej, co jest szczególnie istotne w małych środowiskach wiejskich, gdzie szkoła jest często jedynym centrum kultury i oświaty.

*

Projekt ustawy definiuje biblioteki pedagogiczne (art. 50 ust. 1) i określa ich specyficzne zadania (art. 50 ust. 2). Projekt nakłada na te biblioteki obowiązek wspomaganie szkół i innych placówek polskiego systemu oświaty w realizacji ich zadań statutowych. Zasoby bibliotek pedagogicznych mają także wspierać proces kształcenia i doskonalenia nauczycieli.

Nowością w projekcie jest określenie formalnych podstaw do utworzenia Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych (art. 51), co stworzy stabilne warunki dla podejmowania przez tę grupę inicjatyw zmierzających dla stałego rozwoju bibliotek szkolnych i pedagogicznych oraz określania zasad ich współpracy merytorycznej.

Inna zmiana to wprowadzenie w projekcie ustawy przepisu umożliwiającego bibliotekom pedagogicznym opracowywanie, w porozumieniu z Biblioteką Narodową, bibliografii specjalnej z zakresu pedagogiki i nauk pokrewnych, Prace bibliograficzne prowadzone obecnie przez biblioteki pedagogiczne niezależnie od innych, podobnych inicjatyw w kraju, stwarzają ryzyko niekompatybilności z innymi bibliografiami dziedzinowymi, a także mogą prowadzić do niskiej efektywności wszystkich działań podejmowanych w tym zakresie w kraju. Zarówno ujednoczenie stosowanych zasad i standardów, jak i podział zadań pomiędzy biblioteki pedagogiczne pozwoli na stworzenie kompletnej bieżącej bibliografii pedagogiki i nauk pokrewnych, spójnej z bibliografią narodową.

Ponadto współpraca pomiędzy bibliotekami pedagogicznymi a Krajowym Centrum Bibliotek znacznie poprawi jakość świadczonych przez biblioteki usług bibliotecznych, a także pozwoli na ich szerszy niż dotychczas udział w świadczeniu usług bibliotecznych wszystkim zainteresowanym.

*

8. Biblioteki naukowe

Wprowadzone przez projekt ustawy zmiany rozwiązań dotyczących bibliotek naukowych (art. 52-54) mają na celu wskazanie ich specyficznych zadań. Projekt definiuje cztery kategorie zadań bibliotek naukowych (art. 52 ust. 1-3), traktowane odpowiednio jako obligatoryjne (np. gromadzenie księgozbioru naukowego), lub fakultatywne (np. prowadzenie badań naukowych). Projekt powierza także tym bibliotekom uprawnienia do organizowania szkoleń i staży zawodowych, Zapis ten odpowiada zarówno praktyce funkcjonowania bibliotek naukowych, jak i potrzebom wyrażanym przez instytucje naukowe i pracowników tych jednostek.

Projekt zakłada jako podstawowe kryterium zaliczenia instytucji do grona bibliotek naukowych stosowanie zasad określonych w przepisach dotyczących finansowania nauki. Zaproponowane rozwiązanie pozwoli na jednoznaczne włączenie bibliotek, spełniających warunki określone w tych przepisach, do grupy jednostek finansowanych z budżetu państwa z działu nauka. Pozostawiono również, ze względu na wyraźne oczekiwania środowiska samorządowych bibliotek publicznych, możliwość określania mianem bibliotek naukowych, tych instytucji, które realizują zadania określone w art. 52 ust. 1-3, ale nie zostały poddane parametryzacji, na wzór innych instytucji naukowych, zatem w rozumieniu ustawy o finansowaniu nauki nie są zaliczane do instytucji naukowych. Zapis taki przyjmuje także nowe Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (z dnia 2 kwietnia 2012 r. Dz. U. poz. 390) określające zasady powoływania tych bibliotek.

Druga istotna zmiana dotyczy wprowadzonej zasady, że do kategorii „biblioteki naukowe” zaliczono jedynie biblioteki uczelni akademickich – a nie, jak to było dotychczas, szkół wyższych – albowiem w jednostkach, które nie osiągnęły statusu uczelni akademickiej (w rozumieniu przepisów dot. szkolnictwa wyższego), jeśli funkcjonują biblioteki, to raczej wspierają one proces kształcenia, niż badania

naukowe. Biblioteki innych szkół wyższych (niemających statusu uczelni akademickich) zaliczone zostały do kategorii bibliotek fachowych i zawodowych (art. 56 ust. 2).

Istotnym zadaniem bibliotek naukowych w rozumieniu projektu ustawy będzie współdziałanie z Krajowym Centrum Bibliotek w zakresie tworzenia standardów działalności bibliotecznej, a także prowadzenie szkoleń i praktyk zawodowych dla osób podnoszących kwalifikacje zawodowe w zakresie nauk bibliologicznych. Współpraca bibliotek naukowych z Biblioteką Narodową w zakresie tworzenia specjalnych bibliografii dziedzinowych pozwoli na ujednoczenie stosowanych zasad i standardów, a także wpłynie na poprawę efektywności pracy poprzez podział zadań i wymianę danych. Współpraca ta pozwoli na poprawę jakości świadczonych przez biblioteki usług bibliotecznych oraz zapewni spójność tworzonych bibliografii z bibliografią narodową.

Odpowiednie warunki dla tej współpracy powinno zapewnić utworzenie Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (art. 54). Do zadań Konferencji należałoby przedstawianie opinii dotyczących prawno-organizacyjnych i programowych aspektów funkcjonowania bibliotek szkół wyższych oraz innych bibliotek naukowych, a także podejmowanie i wspieranie inicjatyw służących rozwojowi i integracji wszystkich bibliotek naukowych. Inicjatywa ta pozwala na pełniejszą integrację bibliotek naukowych oraz sprawia, że rozproszone terytorialnie i podlegające różnym resortom i instytucjom naukowym biblioteki zyskują możliwość łatwiejszego nawiązywania współpracy.

9. Biblioteki fachowe i zakładowe

Projekt ustawy utrzymuje zapis o bibliotekach fachowych i zakładowych, tworzonych przez zakłady pracy (art.55-56). Określa także ich cele, zadania, uwarunkowania środowiskowe. Biblioteki tej kategorii mogą być tworzona np. w dużych zakładach pracy oferując piśmiennictwo fachowe zgodne z profilem działania jednostki macierzystej, ale także gromadzić literaturę piękną i poradniki — wspierając zainteresowania poznawcze i kulturalne czytelników.

Do bibliotek fachowych i zakładowych zaliczono także biblioteki tworzone w szkołach wyższych, które nie mają statusu uczelni akademickich (również w wyższych szkołach zawodowych), gdyż zarówno rodzaj gromadzonego tu księgozbioru, jak i oferowane usługi wspierają przede wszystkim proces edukacji realizowany w jednostce macierzystej (art. 56 ust. 2).

*

10. Obsługa specjalnych grup użytkowników

W odniesieniu do bibliotek, które zapewniają obsługę biblioteczną specjalnych grup użytkowników, projekt ustawy nie wprowadza istotnych zmian, dostosowując jedynie upoważnienia ustawowe do obecnych wymogów konstytucyjnych. Kwestiom szczegółowym, określającym obowiązki poszczególnych resortów w zakresie prowadzenia bibliotek i zapewniania właściwych warunków dostępu do zbiorów specjalnym kategoriom użytkowników poświęcono art. 57-63.

Należy także zwrócić uwagę, że w projekcie ustawy nie wymieniono Centralnej Biblioteki Niewidomych, mimo że jej funkcjonowanie przewiduje obecnie obowiązująca ustawa. Natomiast zarówno w art. 2 ust. 2, jak i w art. 63 wskazano na grupy użytkowników wymagających specjalnego wsparcia, rozumiejąc przez to sformułowanie m. in. potrzeby osób z dysfunkcją wzroku, ale także narządów ruchu, czy słuchu. Zadania w tym zakresie określać powinna Krajowa Polityka Biblioteczna, a jednostką zobowiązaną do przekazywania środków na ten cel projektodawcy czynią Krajowe Centrum Bibliotek (art. 25 ust. 3 pkt. 4). Przyjęcie takiego rozwiązania pozwoli rozszerzyć zakres działalności bibliotek różnych kategorii na rzecz osób wymagających wsparcia, w tym również osób niewidomych i niedowidzących. Szczególne obowiązki dla organizacji obsługi grup użytkowników wymagających specjalnego wsparcia projekt powierza ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego, który określi je w porozumieniu z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 63).

*

11. Pracownicy bibliotek

W rozdziale dotyczącym pracowników bibliotek, projekt ustawy określa, że grupę zawodową bibliotekarzy tworzą pracownicy zatrudnieni na stanowiskach bibliotekarskich i posiadający kwalifikacje bibliotekarskie. Projekt ustawy pozostawia

możliwość zatrudniania w bibliotekach specjalistów innych zawodów niezbędnych do realizowania jej zadań statutowych. Istotnym nowym rozwiązaniem zaproponowanym w projekcie ustawy jest wskazanie na potrzebę podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników bibliotek oraz określenie obowiązków organizatora w tym zakresie.

W zamierzeniu autorów projektu wykaz stanowisk wraz z określeniem wymaganych kwalifikacji powinien powstać w drodze porozumienia Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, ministra właściwego do spraw nauki i ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego. Ujednoczenie stanowisk i kwalifikacji zawodowych wpłynie na poprawę mobilności pracowników bibliotek, ułatwi określanie warunków współpracy pomiędzy bibliotekami różnych typów, a także wpłynie na większą standaryzację prac bibliotecznych. Jednocześnie nie ogranicza to możliwości tworzenia stanowisk pracy charakterystycznych dla określonego typu biblioteki (np. nauczyciel-bibliotekarz, czy bibliotekarz dyplomowany). Decyzję o tym czy potrzebne jest zatrudnienie pracownika na takim stanowisku pracy w tej konkretnej bibliotece podejmuje każdorazowo organizator określając to w statucie lub regulaminie jednostki, a następnie jej kierownik lub dyrektor w procesie rekrutacji pracowników.

2. Przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne

Przyjęcie projektu ustawy będzie miało ważne znaczenie społeczne, gdyż usługi oferowane przez biblioteki są ważnym czynnikiem wspierającym procesy edukacyjne, na wszystkich szczeblach kształcenia, działalność naukową osób i instytucji, a także rozwój potrzeb poznawczych i kulturalnych ogółu społeczeństwa. Zapewnienie sprawnego funkcjonowania bibliotek jest szczególnie ważne obecnie, w dobie systematycznego spadku czytelnictwa spowodowanego czynnikami zewnętrznymi, związanymi z rozwojem technologii audiowizualnych i powszechną dostępnością Internetu. Jeśli te czynniki nałożą się na brak dostępu do bibliotek, niski poziom bądź nieatrakcyjność kolekcji i zasobów informacyjnych oraz zapóźnienie technologiczne, to nastąpi dalsze zmniejszanie roli bibliotek jako placówek zapewniających dostęp do szeroko pojętej edukacji, jako profesjonalnych przewodników po lawinowo narastającym świecie informacji bądź tworzących lokalne i specjalne zasoby informacyjne, wreszcie jako ośrodków życia kulturalnego i intelektualnego

integrujących środowiska oraz wspólnoty lokalne. Dla bibliotek, bibliotekarzy i czytelników nie stanowi zagrożenia zjawisko współistnienia wielu nośników treści i kanałów ich dystrybucji. Znaczenie gorsza jest sytuacja, gdy z powodu likwidacji bibliotek lub ich materialnego zaniedbywania następuje zanik potrzeby korzystania z zbiorów bibliotecznych, a w perspektywie - rezygnacja z czytania w ogóle. Problem wykluczenia informacyjnego dotyka te biblioteki, które ze względu na brak środków nie mają dostępu do najnowszych technologii informatycznych, do publikacji i usług dostępnych tylko w wersji elektronicznej. Taki stan wielu bibliotek pogłębia problem spadku czytelnictwa i wynikających stąd konsekwencji dla rozwoju kulturalnego i społecznego w kraju.

Obecnie żadna, nawet największa i najbardziej nowoczesna biblioteka nie jest w stanie sprostać wszystkim potrzebom i oczekiwaniom odbiorców. W świecie globalizacji i szerokiej współpracy wielu bibliotek, tworzenia konsorcjów i wspólnego pozyskiwania funduszy na gromadzenie i opracowanie zbiorów, kooperacji przy udostępnianiu milionów dokumentów w wersji cyfrowej — brak instytucji wspierających tę działalność, dbającej o tworzenie i utrzymywanie standardów, konsekwentnie realizującej wieloletnie plany działania — stanowi poważne ograniczenie działalności tych najsprawniej nawet działających bibliotek.

Obecny stan prawny nie wspiera współpracy bibliotek, w szczególności podlegających różnym resortom, ogranicza możliwość standaryzacji wielu działań — tak potrzebnej przy wdrażaniu projektów informatycznych, a także ogranicza możliwość podejmowania projektów wieloletnich. Proponowane zmiany wpłyną na większą integrację i poprawę warunków działania bibliotek. W konsekwencji tych działań poprawie ulegnie oferta bezpłatnego i bezpośredniego dostępu do informacji, zasobów edukacyjnych, wyników badań naukowych, oraz dóbr kultury — dostępnych w wersji drukowanej, audiowizualnej, lokalnej i sieciowej. Będzie to mieć pozytywny wpływ na funkcjonowanie i rozwój społeczeństwa, pozwoli ograniczyć problem wykluczenia informacyjnego, będzie czynnikiem wspierającym rozwój nauki i kultury, a także ułatwiając dostęp do szeroko rozumianej informacji, wpłynie pozytywnie na rozwój przedsiębiorczości, a w konsekwencji na rozwój gospodarczy.

Wśród wielu instytucji finansowanych ze środków publicznych to biblioteki, jako placówki otwarte, funkcjonujące w różnych środowiskach, wspierające działania wielu

różnych instytucji i osób prywatnych, są ważnym narzędziem w polityce państwa i samorządów do stymulowania rozwoju, wspierania aktywności społecznej, czy poprawy jakości życia. Stworzenie warunków prawnych do usprawnienia i poprawy funkcjonowania bibliotek finansowanych ze środków publicznych będzie miało pozytywny wpływ na rozwój społeczny, gospodarczy i kulturalny kraju.

3. Źródła finansowania rozwiązań zawartych w projekcie ustawy

Projekt ustawy nie wprowadza zmian w zakresie źródeł finansowania podstawowych kosztów działalności bibliotek w Polsce. Zgodnie z art. 32. ust. 1 projektu organizator – podobnie jak dotychczas – zapewnia warunki działalności i rozwoju bibliotek stosownie do zakresu zadań, wielkości i struktury obsługiwanego środowiska przeznaczając na ten cel odpowiednie środki finansowe.

Zmianie ulegnie natomiast mechanizm finansowania zadań prorozwojowych, dziedzinowych, ponadlokalnych finansowanych w formie dotacji przedmiotowych środków specjalnych, grantów itp. Dotychczas były one rozdzielane odrębnie przez różne instytucje i organizacje, z przeznaczeniem dla bibliotek określonej kategorii, nawet jeśli te same zadania realizowały także biblioteki podlegające innemu resortowi. Utrudniało to planowanie współpracy pomiędzy tymi bibliotekami, zwielokrotniało finansowanie z różnych źródeł podobnych zadań. Koordynacja projektów międzyresortowych i realizowanych przez samorządy, pozwoli na lepsze wykorzystanie środków które są obecnie przeznaczane na ten cel.

Dostępne w Głównym Urzędzie Statystycznym dane statystyczne dotyczące finansów nie pozwalają na szczegółowe określenie kwot przeznaczanych z budżetu państwa oraz przekazywanych z fundacji i innych NGO's na zadania realizowane przez biblioteki i wspierające ich działalność. Część z tych środków nie jest przekazywana bezpośrednio do bibliotek, mimo to wpływa na poprawę ich funkcjonowania i stanowi istotne uzupełnienie ich budżetu (np. organizacja bezpłatnych szkoleń dla pracowników bibliotek).

W grupie jednostek dofinansowujących działalność bibliotek są zarówno agendy rządowe, jak i fundacje i stowarzyszenia, które w ostatnim dwudziestoleciu tworzyły i tworzą specjalne programy dla wspierania bibliotek.

W latach 90. środki na ten cel zapewniały przede wszystkim fundacje (np. Mellona, czy wcześniej Fundacja na rzecz Nauki Polskiej), co było niezwykle korzystne, ale nie stanowiło wieloletniego zabezpieczenia planowej polityki rozbudowy i aktualizacji np. infrastruktury informatycznej czy finansowania zakupu niezbędnych materiałów i usług. Stąd bardzo nierównomierny stan dostępności technologii informatycznej w bibliotekach różnych typów.

Ważne znaczenie dla bibliotek w tym okresie miało wsparcie udzielane przez Fundację Batorego, czy Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej. Z fundacji zagranicznych działalność polskich bibliotek wspierały także: Open Society w Budapeszcie, Bosch Stiftung w Niemczech oraz Mellon Foundation w USA.

Obecnie środki kierowane przez fundacje ciągle jeszcze stanowią istotne wsparcie finansowe (i merytoryczne) udzielane bibliotekom. Należy tu wymienić takie inicjatywy jak np.: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informatycznego (powołana przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności, partnera Fundacji Billa i Melindy Gates) – działająca na rzecz wzmocnienie potencjału bibliotek publicznych znajdujących się na wsiach i w małych miastach, czy Fundacja Orange, wspierająca biblioteki w popularyzacji internetu i kreatywnym wykorzystaniu mediów. Wśród organizacji obecnie aktywnych, biblioteki wskazują Fundację im. M. Oczapowskiego, Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, Fundację Dzieci Niczyje, Towarzystwo Inicjatyw Twórczych "ę", Fundację Wspomagania Wsi, Fundację Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego, Fundację Wspomagania Wsi Stowarzyszenie Gmin Polskich – Euroregion „Pradziad, Fundację Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów KLANZA, czy Fundację Bankową im. Leopolda Kronenberga. Jedną z ważniejszych długofalowych inicjatyw ostatniej dekady skierowanych m. in. do bibliotek publicznych jest, zainicjowana w roku 2001 przez Fundację „ABC XXI” kampania społeczna „Cała Polska czyta dzieciom”.

Istotne znaczenie dla bieżącego funkcjonowania i rozwoju bibliotek samorządowych mają projekty realizowane przez agendy rządowe, w tym np. Instytut Książki realizujący wiele cennych inicjatyw wspólnie z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego np. program Kultura+. Jednym z jego priorytetów jest program Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek, na który w latach 2011-2015 przeznaczony się ok. 150 mln złotych. Drugim priorytetem jest program Digitalizacja

zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego muzeów, bibliotek, archiwów na który przeznaczono 120 mln.

W ostatniej dekadzie dużym wsparciem resortu kultury dla samorządowych bibliotek publicznych było wprowadzenie programu celowego na zakup nowości książkowych. W kolejnych latach przeznaczono na ten cel następujące kwoty:

Lata	Wysokość dotacji (w zł)
2000	9 000 000
2001	7 463 000
2002	1 150 000
2003	5 000 000
2004	10 000 000
2005	30 000 000
2006-2008	28 500 000
2009-2010	10 000 000
2011	15 000 000
2012	20 000 000

Resort kultury finansował również działania bibliotek w zakresie digitalizacji, konserwacji kwaśnego papieru i innych. Jednak wszystkie te działania kierowane były tylko (z nielicznymi wyjątkami) do jednostek podległych temu resortowi. Tak jakby rozwój czytelnictwa za pośrednictwem bibliotek szkolnych, czy też zabezpieczanie zabytków dziedzictwa narodowego przechowywanego poza resortem kultury, nie stanowiło realizacji tych samych celów.

Realizacji zadań bibliotek sprzyjają programy Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji na rzecz digitalizacji, czy wcześniej podejmowany przez ten resort np. projekt Ikonka i projekt *Polskiej Biblioteki Internetowej*, który niestety nie został zakończony sukcesem. Spowodowane to było przede wszystkim brakiem ścisłej współpracy i właściwej koordynacji działań między bibliotekami podczas jego realizacji. Środki przeznaczane na takie projekty mogłyby być lepiej wykorzystane,

jeśli ich realizacja byłaby skoordynowana z działaniami prowadzonymi przez inne resorty i samorządy, a przede wszystkim jeśli spełniałyby one standardy realizacji określone i weryfikowane przez pracowników bibliotek, wspólnie ze specjalistami od technologii informatycznych.

W środowisku bibliotek naukowych, funkcję koordynatora wspólnych działań spełnia przede wszystkim Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego stwarzając warunki do tworzenia konsorcjów instytucji współfinansujących zakup źródeł elektronicznych lub realizujących wspólne projekty (np. wspierające współkatalogowanie - NUKAT, równoczesne przeszukiwanie wielu katalogów bibliotecznych - KARO, czy współfinansujące tworzenie bibliografii dziedzinowych – m.in. BazTech). Niewątpliwym wsparciem dla rozwoju bibliotek naukowych jest wydzielenie w budżecie na naukę środków na tworzenie i utrzymanie Wirtualnej Biblioteki Nauki. Pozwala to na udostępnienie najnowszego światowego piśmiennictwa naukowego całemu środowisku instytucji naukowych i szkolnictwa wyższego w kraju, na identycznych zasadach opartych na licencji krajowej. Projekt ten stanowi ważny czynnik stymulacji rozwoju nauki i wspierania szkolnictwa wyższego w całym kraju. Łącznie w 2012 roku przeznaczono na ten cel kwotę 164 mln zł. Inicjatywy finansowane przez ten resort nie obejmują jednak np. bibliografii regionalnych tworzonych przez wojewódzkie biblioteki publiczne – tak, jakby nie były one źródłem podstawowej informacji w wielu badaniach naukowych z zakresu nauk społecznych, socjologicznych czy też kulturoznawczych dotyczących regionu.

W środowisku bibliotek szkolnych i pedagogicznych podejmowane inicjatywy dotyczą programu Interkl@sa, czy też projektu tworzenia szkolnych Internetowych Centrów Informacji Multimedialnej. Środki przeznaczane na ten cel są niezależne od stopnia cyfryzacji gminy i dostępności tej technologii np. w samorządowych bibliotekach publicznych.

Doceniając w pełni rolę podejmowanych przez poszczególne resorty, samorządy, fundacje i stowarzyszenia działań wspierających biblioteki, należy stwierdzić, że nie zapewniają one stabilizacji działania i nie gwarantują warunków permanentnego i równoważnego finansowania rozwoju bibliotek, wielokrotnie natomiast świadczą o niezrozumieniu rzeczywistych potrzeb. Wiele z tych inicjatyw powoduje działania realizowane w różnych standardach i całkowicie niezależnie od siebie. Stąd

najważniejszym czynnikiem dla osiągnięcia lepszego efektu końcowego, a także ograniczenia dublowania kosztów, konieczna jest ich lepsza koordynacja.

Istotną zmianą proponowaną przez projekt jest określenie i przyjęcie przez Radę Ministrów Krajowej Polityki Bibliotecznej, która wskaże priorytety i kierunki wspierania bibliotek w realizacji ich zadań. Pozwoli to na skoncentrowanie wysiłków w sposób umożliwiający ich efektywną realizację, zapewni stałe źródła finansowania przez utworzenie programów wieloletnich, czy też działań wspieranych z budżetu państwa (np. na rzecz realizacji zadań określonych w art. 2 projektu takich jak: działania na rzecz wyrównywania szans i zacierania dysproporcji w dostępie do wiedzy i informacji, uwzględnianie specyficznych potrzeb mniejszości narodowych, grup wymagających szczególnego wsparcia, osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zamieszkałych na terenach cywilizacyjnie zaniedbanych. Projekt ustawy przewiduje uporządkowanie wpływu środków z różnych źródeł finansowania procesu poprzez:

- określenie w Krajowej Polityce Bibliotecznej celów działania i priorytetów w zakresie zadań, których realizacja jest wspierana ze środków publicznych,
- powierzenie Krajowemu Centrum Bibliotek funkcji koordynatora projektów bibliotecznych oraz dysponenta środków na ich realizację,
- powiązanie projektów bibliotecznych finansowanych przez KCB z celami i zadaniami określonymi w Krajowej Polityce Bibliotecznej,
- wprowadzenie konkursowej zasady kwalifikowania i wyboru projektów zgłaszanych przez biblioteki do realizacji.

Zmiana zasad finansowania projektów bibliotecznych nie oznacza zatem konieczności znacznego zwiększenia środków na ich realizację, tylko ich przegrupowanie i wprowadzenie jednolitych, czytelnych zasad ich wydatkowania. W tym celu KCB zostały nadane kompetencje koordynacyjne w zakresie dysponowania środkami pozyskiwanymi z innych resortów (art.24 ust.2), a także zobowiązanie do pozyskiwania dodatkowych funduszy na działalność biblioteczną pochodzących z innych źródeł niż środki publiczne np. z fundacji i stowarzyszeń (art. 25 ust. 3 pkt 5).

Dodatkowych nakładów finansowych wymaga jedynie powołanie Krajowego Centrum Bibliotek posiadającego status agencji wykonawczej finansowanej ze

środków będących w dyspozycji Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Zapewnienie Krajowemu Centrum Bibliotek warunków działania oznacza konieczność poniesienia przez organizatora następujących wydatków:

- jednorazowe wydatki przeznaczone na prace adaptacyjne lokalu, wyposażenie, zakup urządzeń i technologii niezbędnych do funkcjonowania Biura Krajowego Centrum Bibliotek w wysokości 1 mln zł w postaci dotacji celowej przekazanej przez MKiDN,

- koszty stałe działalności KCB obejmujące w szczególności wydatki na utrzymanie lokalu, wynagrodzenia dla pracowników z pochodnymi, zakup materiałów i usług niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania Biura KCB oraz koszty działalności Rady KCB o łącznej wysokości 2,5 mln przekazywane w formie dorocznej dotacji podmiotowej przez MKiDN,

- bieżące wydatki inwestycyjne niezbędne do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju KCB według harmonogramów i uzgodnień z organizatorem przekazywane w formie dotacji celowej przez MKiDN.

Formuła finansowania projektów bibliotecznych przez Krajowe Centrum Bibliotek została określona ramowo w art. 6, natomiast koszty funkcjonowania KCB w art. 24 projektu ustawy.

4. Oświadczenie co do zgodności projektu ustawy z prawem Unii Europejskiej

Przedmiot projektu ustawy nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.